

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Muistio

1 (6)

19.5.2023

VTDno-2023-733

Hallitusneuvottelijoille / 8.2. Oikeuspolitiikan ja tasa-arvon jaosto

Viite: VN/12056/2023

Rasismi heikentää sisäistä turvallisuutta ja marginalisoi lapsia ja nuoria

Oikeuspolitiikan ja tasa-arvon jaoston kuulemisessa 15.5.2023 esitettiin kysymys rasismista ja sen vaikutuksista mielenterveyteen sekä sisäiseen turvallisuuteen. Tässä muistiossa käsitellään tutkimuksia ja selvityksiä rasismista Suomessa, sekä yleisemmin rasismin vaikutuksia niin yksilön osallisuuteen, mielenterveyteen ja toimijuuteen kuin yhteiskunnan kestävyteen ja sisäiseen turvallisuuteen.

Rasismin ja syrjinnän torjuminen ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja yhteiskunnan segregaatiota. Rasistinen syrjintä on Suomessa hälyttävän laaja ilmiö ja se vaikuttaa siihen, miten ihminen voi osallistua ja antaa panoksensa suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkimustiedon valossa etniseen alkuperään perustuva syrjintä on arvioitu yhdeksi yleisimmistä syrjintäperusteista sekä Suomessa että muualla Euroopan Unionin alueella. Rasismi vähentää monien ihmisten mahdollisuuksia osallistua yhdenvertaisesti yhteiskuntaan esimerkiksi työelämän, asumisen ja koulutuksen saralla. Rasismi myös vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisten elämänlaatuun, mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Pahimmillaan rasismi syrjäyttää ja sulkee ihmisiä suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle, mikä vaikuttaa väestösuhteisiin sekä yhteiskunnan yhtenäisyyteen ja eheyteen.

Etnisiin ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset kohtaavat rasismia Suomessa yksittäisinä rasistisina tekoina, syrjintänä ja ulossulkemisena. Rasismi ilmenee myös yhteiskuntamme rakenteissa. Rasismi voi ilmetä monin tavoin jo lapsuudessa. Jos syrjintää tai rasismia joutuu kokemaan jo lapsena, vaikuttaa se lapsen hyvinvointiin sekä minäkuvaan ja tulevaisuudennäkymiin. Syrjintä ja rasismi voivat aiheuttaa lapsille ja nuorille vähemmistöstressiä, ulkopuolisuuden tunnetta ja yksinäisyyttä.

Rasismin yleisyys ja sen erilaiset ilmenemismuodot käyvät ilmi lukuisista tutkimuksista ja myös yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevista yhteydenotoista. Euroopan perusoikeusviraston [Being Black in the EU -selvityksestä](#) kävi ilmi, että 63 prosenttia suomalaisista afrikkalaistaustaisista vastaajista oli kokenut rasistista häirintää viimeisen viiden vuoden aikana. Mukana olleiden 12 maan keskiarvo oli 30 prosenttia, eli rasismi on yleisempää Suomessa kuin tutkimuksen muissa eurooppalaisissa maissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [Finmonik-tutkimuksesta](#) ilmeni, että lähes 40 prosenttia ulkomaalaistaustaisesta väestöstä kertoi kokeneensa syrjintää etnisen taustan perusteella viimeisen vuoden aikana. Joka neljäs

vastaajista raportoi kokeneensa syrjintää viikoittain. Syrjintäkokemukset pitivät sisällään nimittelyä, kielteisiä eleitä sekä huomiotta tai ryhmän ulkopuolelle jättämistä. Vastaajat raportoivat syrjinnän seurauksina kokevansa turvattomuuden tunnetta, luottamuksen rapautumisesta yhteiskuntaan, mielenterveysongelmista, ja heikommasta koetusta elämänlaadusta. EU:n perusoikeusviraston [EU MIDIS II -tutkimuksen](#) suomalaisista kaikenikäisistä muslimivastaajista 45 % oli kokenut häirintää edellisen vuoden aikana. Tutkimuksessa mukana olleiden EU-maiden keskiarvo oli 27 %.

Myös koronaepidemia on lisännyt entisestään Suomeen muuttaneiden syrjintäkokemuksia. [Tutkimustiedon](#) mukaan epidemian aikana Suomeen muuttaneista henkilöistä noin yksi viidestä raportoi tullessa joko kohdelluksi epäasiallisesti, saaneensa osakseen sanallisia loukkauksia tai kokeneensa uhkailua tai häirintää. Epäasiallista kohtelua useimmin kokeneista lähes puolet kertoivat sen olleen viikoittaista.

Syrjintä ja rasismi voivat heikentää luottamusta viranomaisiin

Syrjintä ja rasismi aiheuttavat paitsi turvattomuuden tunnetta sitä kohtaavalle ja vähentävät osallisuutta, ne myös murentavat luottamusta viranomaisia kohtaan. Luottamus viranomaisiin on toimivan yhteiskunnan ytimessä. Suomessa luottamus yhteiskunnan instituutioihin on kansainvälisesti korkealla tasolla, mutta rasismi voi vaikuttaa haitallisesti vähemmistöihin kuuluvien ihmisten luottamukseen.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [UTH-tutkimuksen](#) mukaan joka kymmenes ulkomaista syntyperää oleva oli kokenut syrjintää ja epäoikeudenmukaista kohtelua viranomaistahoilta, kuten poliisissa, Kelassa tai sosiaalipalveluissa, terveyspalveluissa tai TE-toimistoissa asioidessaan.

Työllisyys, koulutus, osallisuus, terveys ja korkea hyvinvointi muodostavat laajalti [valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteon \(2021\)](#) mukaan perustan hyvälle arjen turvallisuudelle. Rasismi ja syrjintä vaikuttavat haitallisesti näihin osallisuuden kannalta keskeisiin elämän osa-alueisiin, kuten työllisyyteen, koulutukseen, terveyteen ja hyvinvointiin.

Rasismi vaikeuttaa kouluttautumista, työllistymistä ja asunnonsaantia

Rasismi ja syrjintä voivat vaikeuttaa koulupolkua ja työelämään pääsyä. Rasismi myös aiheuttaa kasautuvaa eriarvoisuutta ja sen vaikutukset kertautuvat monella elämäalueella. Esimerkiksi koulutuksen ja työmarkkinoiden rakenteellinen rasismi voivat vaikuttaa ihmisten koulutus- ja työelämäpolkuihin, ja sitä kautta tulotasoon ja esimerkiksi asumiseen heikentävästi.

Vuoden 2021 kouluterveyskyselystä käy ilmi, että ulkomaalaistaustaiset nuoret joutuvat suomalaistaustaisia useammin viikoittain kiusatuiksi. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyyn, jossa kartoitettiin syrjivää kiusaamista, eli kiusaamista ihonvärin, vammaisuuden tai muun henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella, mukaan syrjivää kiusaamista olivat kokeneet eniten 8.–9. luokkaa käyvät ulkomaalaistaustaiset nuoret. Heistä lähes puolet oli kokenut syrjivää kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. **Syrjivä kiusaaminen haavoittaa lasten ja nuorten mielenterveyttä sekä tunnetta**

yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta ja osallisuudesta. ([Mona Eid & Anu Castaneda 2023, Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 73](#)).

Lapsiasiavaltuutetun tuoreet tutkimukset [saamelaislasten](#) ja [romanilasten](#) hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta osoittavat, että ennakkoluulot ja syrjivät asenteet vaikuttavat saamelaisiin ja romaneihin jo lapsuudessa.

[Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksen](#) mukaan rodullistaminen ja stereotypisointi opiskelijoiden ihonvärin, etnisyyden ja/tai uskonnon perusteella vaikuttavat koulumaailmassa esimerkiksi opinto-ohjaukseen ja arviointiin. Sekä suomi toisena kielenä että kirjallisuus -oppiaineessa oppilaanohjauksessa tapahtuu rodullistavaa ohjausta. Myös väitöskirjatutkijat Anne-Mari Souto (2011) ja Tuuli Kurki (2018) ovat tarkastelleet opinto-ohjaukseen liittyviä yhdenvertaisuuden haasteita ja osoittaneet tutkimuksissaan, että ohjauksessa ilmenee stereotyyppisiä toimintatapoja, jotka pohjautuvat asenteisiin ja uskomuksiin. Ulkomaalaistaustaisten nuorten koulutuspolut eriytyvät suomalaistaustaisista etenkin toisella asteella ([Mona Eid & Anu Castaneda 2023, Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 73](#)). Tämä vaikuttaa suoraan ihmisen mahdollisuuksiin hakeutua jatko-opintoihin ja myöhemmin työllistyä.

Akhlaq Ahmadin [tutkimus](#) osoittaa, että ihminen, jolla on perinteisesti suomalaisena pidetty nimi, saa huomattavasti useammin kutsun työhaastatteluun kuin ihminen, jonka nimeä ei pidetä perinteisesti suomalaisena. Tilastojen mukaan Suomessa ulkomaalaistaustaisista suurempi osa on korkeasti koulutettuja kuin koko väestöstä. Tästä huolimatta ulkomaalaistaustaiset ihmiset kokevat työuralla etenemiseen liittyvää syrjintää lähes kaksi kertaa useammin kuin koko väestö.

Työelämän segregaatiota [kuvastaa](#) myös se, että korkeasta koulutuksestaan huolimatta ulkomaalaistaustaiset naiset eivät etene koulutustaan vastaaviin ammatteihin kielitaidosta ja Suomessa suoritetusta tutkinnosta huolimatta. Useampi kuin joka kolmas korkeasti koulutettu ulkomaalaistaustainen nainen on ylikoulutettu nykyisiin työtehtäviinsä.

Eurobarometrin (2019) mukaan suomalaisvastaajista jopa 56 % arvioi etnisen alkuperän olevan haitaksi työllistymiselle. Lähes yhtä moni (57 %) arvioi ihonvärin asettavan hakijan heikompaan asemaan. Kaikkien EU-maiden väestöstä 32 % (etninen alkuperä) ja 37 % (ihonväri) ajattelee samoin. Suomalaisista vastaajista jopa 74 % näki romanitaustan olevan haitaksi työnhaussa.

FinMonik-tutkimuksen mukaan koko väestöön verrattuna ulkomaalaistaustaiset kokivat huomattavasti enemmän syrjintää etenemismahdollisuuksissa, miehet yli kaksinkertaisesti. Työhönotto- tai nimitystilanteissa ulkomaalaistaustaiset kokivat syrjintää koko väestöä useammin.

Työelämän rakenteellinen syrjintä voi johtaa vähemmistöihin kuuluvien ihmisten ajautumiseen matalapalkkaisille aloille tai koulutusta vastaamattomiin tehtäviin. **Tämä voi pitkällä aikavälillä johtaa työelämän segregaation syventymiseen ja vaikuttaa negatiivisesti vähemmistöihin kuuluvien ihmisten tulotasoon läpi elämän sekä laajemmin myös yhteiskunnan tuottavuuteen.**

Rasistinen syrjintä voi vaikeuttaa myös asunnon saantia, mikä syrjäyttää ihmisiä, aiheuttaa osattomuutta ja tuo kustannuksia yhteiskunnalle. Asunto on turvallisen arjen perusta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys osoittaa, että monet afrikkalaistaustaiset ihmiset ovat kokeneet ihonväriin perustuvaa syrjintää asunnonhaussa. Lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutetun saamat syrjintäyhteydenotot osoittavat, että etenkin romanit kokevat runsaasti alkuperään perustuvaa syrjintää asuntomarkkinoilla.

Rasismi ja syrjintä vaikuttavat laajasti siihen, miten ihminen voi osallistua ja antaa panoksensa suomalaiseen yhteiskuntaan.

Rasismi heikentää mielenterveyttä ja vähentää osallisuutta

Rasismi heikentää tutkimusten mukaan mielenterveyttä. Toistuva rasismien kohtaaminen voi aiheuttaa masennusta, ahdistusta ja arvottomuuden tunnetta. Jos joutuu kohtaamaan arjessaan päivittäin rasismia, kuormittavat vaikutukset ovat pitkäkestoisia. [Tutkimustieto](#) osoittaa, että mielenterveyspalvelut on rakennettu usein valtaväestön näkökulmasta ja vähemmistöihin kuuluvat nuoret jäävät siksi usein ilman tarvitsemaansa apua.

Vuonna 2016 julkaistiin vihapuhetta koskeva [selvitys](#) oikeusministeriön koordinoiman syrjinnän seurantajärjestelmän puitteissa. Selvitykseen vastanneista vähemmistöryhmien edustajista, jotka olivat kokeneet viimeisen 12 kuukauden aikana vihapuhetta tai häirintää, 61 prosenttia koki sen vaikuttaneen yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja puolet raportoi sen vaikuttaneen psyykkiseen terveyteen. Lisäksi kolmannes viranomaisluottamukseen. [Tutkimustieto](#) myös osoittaa, että pelkkä vihapuheen uhka vaikuttaa esimerkiksi poliittiseen osallistumiseen.

Lasten ja nuorten kokemat mielenterveyden haasteet ovat yleistyneet vuoden 2019 jälkeen. Myös nuorten tulevaisuususkon säröilee. Mikäli rasismiin ei puututa ja sitä ei torjuta, ei myöskään mielenterveyden kriisiä saada ratkaistua. Rasismien kitkeminen ja ennaltaehkäisy on myös mielenterveystyötä, mikä edistää ihmisten hyvinvointia ja pitkällä aikavälillä vaikuttaa myös sote-palveluiden kuluihin.

[Tutkimusten](#) mukaan maahanmuuttaneet käyttävät kuitenkin mielenterveyspalveluita muuta väestöä vähemmän ja hoitokäytöt jäävät keskimäärin lyhyemmiksi. Kaikilla väestöryhmillä tulisikin olla yhdenvertainen pääsy mielenterveyspalveluihin ja hoitojen olisikin tärkeää toteutua myös yhdenvertaisesti.

Syrjintäkokemusten ylisukupolviset siirtymät ja vaikutukset

[Tuoreet tutkimustiedot](#) osoittavat, että perheissä koetuilla syrjintäkokemuksilla on myös yli sukupolvien ulottuvia seurauksia. Tiedetään, että vanhempien kokema syrjintä voi vaikuttaa jälkeläisten hyvinvointiin myös useita vuosikymmeniä myöhemmin. Syrjintää kokevat monissa perheissä kuitenkin sekä lapset että vanhemmat.

Ylisukupolvisiin traumasiirtymiin liittyvässä tutkimuksessa on tuotu esiin, kuinka oman vanhemman syrjintäkokemusten ja mielenterveysongelmien läheltä seuraaminen vaikuttaa kielteisesti jälkeläisten omaan hyvinvointiin, ja kuinka trauma siirtyy lapsille perheen sanallisen ja kehollisen kommunikaation kautta.

Vanhempien kokema syrjintä on tutkimustiedon perusteella yhteydessä toisen sukupolven heikompaan mielen hyvinvointiin.

Erytistä huomiota tulisivat kiinnittää jatkossa myös syrjinnän lyhyen ja pitkän aikavälin sekä sukupolvia ylittäviin vaikutuksiin. Syrjintäkokemusten vaikutukset siirtyvät sukupolvelta toiselle ja samalla niillä on laaja-alaisia ylisukupolvisia vaikutuksia. Syrjintäkokemusten ylisukupolvisten vaikutusten [paikantaminen](#) ohjaa huomiota paitsi yhteiskunnan epäkohtiin rakenteellisella tasolla, se tekee näkyväksi myös niiden yksilölliset vaikutukset elämänkaaren eri vaiheissa.

Rasismin torjuminen on Suomen velvollisuus – ja Suomen etu

Kansainväliset ihmisoikeusnormit velvoittavat Suomea rasismin vastaiseen toimintaan. Suomi on esimerkiksi ratifioinut YK:n rotusyrjinnän vastaisen yleissopimuksen ja se asettaa Suomelle velvoitteita syrjivien ja rasististen rakenteiden purkamiseksi. Suomi on myös saanut kansainvälisiltä ihmisoikeustoimijoilta useita suosituksia rasismin kitkemiseksi.

Suomen huoltosuhteen tila on huolestuttava ja muun muassa työvoiman saatavuus on jo nyt monella alalla kriittistä. Keskustelun siirryessä yhä enenevässä määrin työperustaisen maahanmuuton suuntaan on koko yhteiskunnan kestävyys kannalta välttämätöntä, että syrjintää ja rasismia torjutaan ehdoitta. Rasismi syrjäyttää ihmisiä koulutuksesta ja työelämästä, heikentää mielenterveyttä ja polarisoi yhteiskuntaa. Jokaiselle Suomessa asuvalle lapselle ja nuorelle tulee tarjota turvallinen kasvupaikka ilman rasismia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Lähteet

Akhlaq Ahmad 2019, [When the Name Matters: An Experimental Investigation of Ethnic Discrimination in the Finnish Labor Market](#).

Anne-Mari Souto 2011, Arkipäivän rasismi koulussa: etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Väitöskirja. Nuorisotutkimusseura.

Anu Castaneda & Shadia Rask 2022, [Syrjintäkokemusten taakka seuraa sukupolvelta toiselle](#). Migration-Muuttoliike. Vol 48 Nro 2.

Elina Turjamaa, Outi Kähäri & Johanna Leinonen 2022, [Ylisukupolviset siirtymät ja vanhempien kokeman syrjinnän merkitys jälkeläisten hyvinvoinnille](#). Migration-Muuttoliike. Vol 48 Nro 2.

FRA 2017, [Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Muslims - Selected Findings](#).

FRA 2018, [Being Black in the EU/Second European Union Minorities and Discrimination Survey](#).

Helsingin yliopisto 2023, [Racism, mental health and young people of colour](#). Academy of Finland funded research project 2020-2023.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2023, ["Kiva että juuri minä saan opiskella tätä kieltä ja se on osa kulttuuriani" : Saamelaislasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:1.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2023, ["Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon" : Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:3.

Mona Eid & Anu Castaneda 2023, [Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa](#). Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 73.

Oikeusministeriö 2022, ["Että puututtaisiin konkreettisesti" : Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin](#). Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:10.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, [Tasa-arvoinfograafit koulutuksesta](#).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, [Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus - Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014 \(UTH\)](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020, [Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa: FinMonik-tutkimus 2018–2019](#).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022, [Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: Asiantuntija-arvio, kevät 2022](#)

Tuuli Kurki 2018, Immigrant-ness as (mis)fortune? Immigrantisation through integration policies and practices in education. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Valtioneuvosto 2021, [Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta](#). Valtioneuvoston julkaisuja 2021:48.

Valtioneuvoston kanslia 2019, [Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:57.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020, [Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä](#).